

تحلیلی بر بازتاب های دنیوی سخن بین خانواده در سبک زندگی اسلامی

محدثه سبحانی^۱

چکیده:

گفتار از بارزترین شاخص های هوشمندی و معیارهای سنجش شخصیت فردی و اجتماعی است. خداوند در قرآن بارها بر خوش‌زبانی و حسن‌کلام تکیه کرده و نیکوسخن گفتن و سخن‌نیکوگفتن، از ویژگی‌های اولیای الهی و مؤمنین وارسته بوده است. هر یک از افراد خانواده نیز می‌توانند با الگوگیری از سیره‌ی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تربیت‌شدگان آنها خوب سخن گفتن و سخن خوب گفتن را یاد بگیرند تا بازتاب مطلوب آن را نثار خود و خانواده کنند. در این پژوهش سعی شده تا به تحلیل بازتاب های دنیوی سخن بین خانواده در سبک زندگی اسلامی اشاره شود و تأثیرات مطلوب و نامطلوب بین زوجین، بین والدین و فرزندان، و بین فرزندان با یکدیگر بررسی شود. از جمله تأثیرات مطلوب سخن که به بررسی آنها پرداخته شده: زیاد شدن خیر در خانه، کنار آمدن با مشکلات، پیدایش حس احترام، ایجاد رابطه‌ی صمیمانه است؛ همچنین از جمله تأثیرات نامطلوب سخن: لجاجت، مسدود شدن راه ارتباطی، احساس تنفر و ایجاد دل‌سردی می‌باشد. این پژوهش به اعتبار موضوع و ماهیت از نوع بنیادی – توصیفی بوده و به روش علمی تدوین شده است.

^۱ ملیحه اسدی – اکرم بهرامیان – الهام مؤیدی – زهرا میرعباسی

کلید واژه‌ها: سبک زندگی اسلامی، سخن، زوجین، والدین، فرزندان

مقدمه:

متأسفانه با تهاجم فرهنگی و الگوگیری از زندگی غرب، بعضی مسلمانان از مکتب اهل بیت و زندگی اسلامی فاصله گرفته‌اند و آن‌طور که شایسته و بایسته است از درخشندگی دین اسلام استفاده نکردند؛ این در حالی است که سبک زندگی اسلامی، یک زندگی شیرین را به آنها می‌بخشد؛ چرا که از سویی رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) به خاطر مکارم اخلاقی بوده و از سوی دیگر با سخنان و برخوردهای عملی به مردم نشان دادند که چگونه می‌توانند انواع مشکلات و ناملایمات را تحمل کنند.

از آن روی که سخن گفتن در سرنوشت انسان تأثیر زیادی می‌گذارد و بازتاب‌های آن در خانواده اهمیت فوق‌العاده‌ای دارد که اگر نسبت به آن غفلت ورزیده شود، معلوم نیست چه اتفاقی بر سر فرزندان و زوجین خواهد آمد.

اینجاست که با الگوگیری از سیره‌ی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و جانشینان و تربیت‌شدگان آنها - که سراسر نمودار و نمایشگر راه و رسم زندگی اسلامی بوده‌اند - می‌توان با سخنان خوب، بازتاب مطلوبی را نثار خود و خانواده کرد.

در بررسی سابقه و پیشینه‌ی موضوع این پژوهش، اثری که به طور جامع، به بررسی بازتاب‌های سخن گفتن در خانواده اشاره کرده باشد، یافت نشد. هر چند که مطالبی به صورت پراکنده در زمینه‌ی

روابط زوجین و تربیت فرزندان وجود دارد؛ اما نسبت به بازتاب سخن بین آنان توجه چندانی ننموده- است.

بر این اساس، پژوهش حاضر به بررسی بازتاب‌های دنیوی سخن در خانواده در سبک زندگی اسلامی وبا بهره‌گیری از آیات و روایات پرداخته‌است.

بازتاب دنیوی سخن بین زوجین در سبک زندگی اسلامی

وجود رابطه و پیوند شیرین و خدایسنده با سبک زندگی اسلامی، به وسیله سخنی حاصل می‌شود که با رعایت آداب و کنترل آن همراه باشد. در این صورت است که زندگی خانوادگی ادامه‌دار خواهد بود؛ ولی در غیر این صورت، آن سخن می‌تواند باعث جدایی و سقوط و تباهی خانواده شود.

متأسفانه اکثر خانواده‌ها، از تأثیر فوق العاده‌ای کلام در زندگی خود اطلاع چندانی ندارند و شاید با یک سخن نسنجیده، زندگی خود را تلخ کنند. از این رو بررسی بازتاب‌های مطلوب و نامطلوب دنیوی سخن بین زوجین در سبک زندگی اسلامی ضرورت می‌یابد.

۱- بازتاب‌های مطلوب سخن

یکی از لذت‌های سالم در زندگی زوجین، گفت و شنود با همسر است. ممکن است این مسئله، کوچک و ناچیز بنماید، اما برای گرمی محیط خانه و به‌دست آوردن دل همسر، امری بسیار مهم است. اگر این گفت و شنودها طبق موازین اسلامی باشد مسلماً بازتاب مطلوبی به‌همراه خواهد داشت. از جمله بازتاب‌های مطلوبی که به آن می‌پردازیم :

۱-۱- زیاده شدن خیر در خانه

هر شخصی به طور فطری دوست دارد که زندگیش پر از خیر و برکت باشد؛ ائمه‌ی معصومین (علیهم السلام) با بیان چند حدیث، راه رسیدن آن را به ما نشان داده‌اند.

۱-۱-۱- سلام کردن

از جمله مواردی که خیر و برکت را در خانه می‌افزاید سلام کردن است. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: «و سلم علی اهل بیتک یکنر خیر بیتک»^۱. چون وارد خانه شدی بر اهل خانه‌ات سلام کن تا خیر خانه ات بسیار شود.

و در حدیثی دیگر، امام صادق (علیه السلام) می‌فرماید: « إِذَا دَخَلْتَ مَنْزِلَكَ فَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَ سَلِّمْ عَلَى أَهْلِكَ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ أَحَدٌ فَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ وَ سَلِّمْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ وَ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ وَ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَ عَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ فَإِذَا قُلْتَ ذَلِكَ فَارْجِعْ الشَّيْطَانُ مِنْ مَنْزِلِكَ »^۲. هر گاه مردی به خانه وارد شد، کسی در آنجا باشد به او سلام کند و اگر کسی در آنجا نباشد باید بگوید: السَّلَامُ عَلَيْنَا وَ عَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، پس زمانی که سلام گفتی، شیطان از منزلت فرار می‌کند.

وقتی شیطان با سلام کردن، انس و الفت بین زن و شوهر ایجاد می‌شود و کینه و کدورت از بین می‌رود و خیر و برکت به خانه روی می‌آورد.

پس لازم است هر یک از زن و شوهر، در سلام کردن سبقت بگیرند و دیگری نیز، با صدای بلند و با محبت و خوشرویی جواب بهتری را ادا کند؛ همانطور که خداوند می‌فرماید: « وَإِذَا حُيِّتُمْ بِتَحِيَّةٍ

^۱ - شهاب الأخبار، ص: ۳۱۲

^۲ - جامع الأخبار، ص: ۸۹

فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا^۱». هرگاه کسی شما را سلام کرد و ستایشی کرد، جواب سلام او را به بهتر از آن پاسخ دهید.

همچنین سلام کردن، تکریم همسر است که این احترام، خود باعث آرامش و رفع خستگی و ایجاد محبت می‌شود که این نیز خیر دیگری است.

در واقع به همان اندازه که دو زوج، منزلت و احترام یکدیگر را رعایت کنند، از آلودگی و لغزش فاصله می‌گیرند و دیگر نیازی نیست تا احترام را از فضای بیرون از خانواده جست و جو کنند. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ حَتَّى تَتُومِنُوا وَلَا تَتُومِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا. أُولَئِكَ مَعَ عَلِيٍّ شَيْءٌ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ؟ أَفَشَا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ». قسم به آن که جانم در دست اوست، وارد بهشت نمی‌شوید تا ایمان بیاورید، و ایمان نمی‌آورید تا همدیگر را دوست داشته باشید. آیا دلالت بدهم شما را بر چیزی که اگر انجام دهید، همدیگر را دوست خواهید داشت؟ سلام را در میان خویش آشکار سازید.^۲

۱-۲-۱- ابراز تشکر

یکی دیگر از موارد ازدیاد خیر در خانه ابراز تشکر است. زن باید از زحمات شوهرش در خارج و داخل خانه، به وسیله زبان تشکر کند و بداند که همسرش هزینه‌ی زندگی را تأمین می‌کند، و حاصل دست‌رنج خویش را در اختیار او قرار می‌دهد؛ پس جا دارد که زن از کارهای همسرش قدردانی کند و وجودش را گرامی بدارد. مرد نیز باید از تلاش‌های دلسوزانه‌ی همسرش در پختن غذا، لباس شستن و

^۱ - نساء ۸۶/

^۲ - مشکاه الانوار، ص: ۱۹۹

است ، و بیشتر مورد عدم تأیید والدین یا فرزند بزرگتر خانواده قرار می گیرد ، یا امکانات مادی کمتری دریافت می کند احتمالاً از آنها می رنجد که نتیجه ی آن دعوا و ضدیت بیشتر و سازگاری ضعیف تر است . به همین خاطر خواهر و برادرها برای کاهش دادن این رقابت و هم چسبی ، اغلب سعی می کنند با یکدیگر تفاوت داشته باشند و به خاطر منحصر به فرد بودن خود توجه والدین یا بزرگترها را جلب کنند و در این حال جنبه های مهمی از رشد یکدیگر را شکل می دهند .

با این که تعارض ، بین خواهر و برادرها وجود دارد ، ولی آنها کماکان برای مصاحبت و کمک به یکدیگر متکی هستند.

وقتی پژوهشگران درباره ی فعالیت های مشترک روزانه ی خواهر و برادرها جویا می شوند، اظهار می کنند که خواهر و برادرهای بزرگتر به خواهر و برادرهای کوچکتر در زمینه ی تحصیلی ، روابط با همسالان ، فرمان برداری از والدین ، اخلاق و رفتار کمک می کنند . همچنین هر دو در مسائل خانوادگی به یکدیگر کمک می رسانند .

چه شگفت انگیز است گفتار و هم صحبت شدن بزرگترها با کوچکترها که خواهر یا برادر بزرگتر بر کوچکتر از خود چه قدر تأثیر گذاشته و موجب تغییر محسوس در گفتار و کردار آنها گردیده است و می توان به طور وضوح دیدگاهی که والدین حضور ندارند ، خواهر و برادرها جای خالی آنها را پر کرده و به یکدیگر کمک می نمایند .^۱

نتیجه:

* سخن مطلوب بازتاب مطلوبی همانند: خیر خانه، زیاد شدن نعمت، کنار آمدن با مشکلات زندگی و اثبات دوستی می شود.

* سخن نامطلوب بازتاب نامطلوبی مثل: ایجاد دلسردی، تحقیر و اهانت، شر ورنجش خاطر، اختلاف و دشمنی و نافرمانی می شود.

* احترام فرزندان به والدین در اثر نفوذ کلام، پرهیز از زیاده روی در شوخی و پرهیز از گفتار سبک در والدین به دست می آید.

* والدین و فرزندان رابطه صمیمانه خود را از طریق ابراز محبت و سلام کردن به یکدیگر حفظ می کنند. والدین نباید با گفتارشان باعث حسادت و لجابت در فرزندان شوند، بلکه رفتار آنها را از طریق موعظه و فرو بردن خشم و تحسین به موقع تغییر دهند.

* از جمله تأثیرات مهم گفتاری که فرزندان در یک خانواده اسلامی می توانند بر یکدیگر داشته باشند، بالارفتن عزت و اعتماد به نفس، انگیزش پیشرفت، کسب مهارت های اجتماعی، سلامت و رشد فردی - اجتماعی، احترام به دیگران و اعتماد به آنها می باشد.

فهرست منابع

*قرآن کریم

۱- آشتیانی، میرزا احمد، شاگردان، ۱۳۶۲ طرائف الحکم یا اندرزهای ممتاز، تهران، کتابخانه صدوق،

نوبت چاپ: سوم.

۲- افروز، غلامعلی، ۱۳۷۳ روان شناسی تربیتی، چاپ دوم، زمستان

۳- برک، لورا، ۱۳۹۰ روانشناسی رشد/زلفاح تا کودکی، ترجمه یحیی سیدمحمدی، انتشارات

ارسباران، چاپ نوزدهم، پاییزه.

۴- پاینده، ابو القاسم، ۱۳۸۲ نهج الفصاحه مجموعه کلمات قصار حضرت رسول ص، تهران، دنیای

دانش، نوبت چاپ: چهارم

۵- تمیمی آمدی، عبد الواحد، ۱۳۶۶ تصنیف غرر الحکم و درر الکلم، قم، دفتر تبلیغات.

۶- حرانی، ابن شعبه، ۱۴۰۴ تحف العقول عن آل الرسول ص، قم، جامعه مدرسین، نوبت چاپ:

دوم

۷- خوانساری، جمال الدین، ۱۳۶۶ شرح آقا جمال الدین خوانساری بر غرر الحکم، ۷جلد، دانشگاه

تهران - تهران، چاپ: اول.

۸- سادات، محمدعلی، راهنمای پدران و مادران، انتشارات دفتر فرهنگ اسلامی

۹- سید رضی، ۱۴۱۴ نهج البلاغه، قم، هجرت.

۱۰- شیخ حسن فرزند شیخ طبرسی، ۱۳۷۰ مکارم الأخلاق، قم، شریف رضی، چهارم

۱۱ - شیخ صدوق، ۱۴۰۴ من لا یحضره الفقیه ، قم ، جامعه مدرسین ، نوبت چاپ: دوم ، تعداد

جلد: ۴

۱۲- شیخ صدوق، ۱۴۰۶ اثواب الأعمال و عقاب الأعمال، قم، دار الرضی.

۱۳- شیخ صدوق، ۱۳۶۲ الخصال، قم، جامعه مدرسین، تعداد جلد: ۲

۱۴- شیخ صدوق، ۱۴۰۰ آمالی الصدوق، بیروت، اعلمی، چاپ: پنجم.

۱۵- شیخ کلینی، ۱۳۶۲ الکافی، تهران، اسلامیة، نوبت چاپ: دوم، تعداد جلد: ۵

۱۶- شفیعی مازندرانی، محمد، ۱۳۸۵ راز خوشبختی و اعجاز، مازندران، عطر آگین، چاپ سوم.

۱۷- شعیری، تاج الدین ۱۴۰۵، جامع الأخبار، قم، انتشارات رضی.

۱۸- عطاردی، عزیز الله، ۱۳۷۴ مشکاة الانوار- ترجمه عطاردی، تهران، عطارد.

۱۹- علامه مجلسی، بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، تهران، اسلامیة.

۲۰- فائزی، علی، جایگاه روش‌های تنبیه در تعلیم و تربیت، انتشارات طلوع آزادی، چاپ سوم

۲۱- فلسفی، محمد تقی، ۱۳۶۸ الحدیث-روایات تربیتی، ۳جلد، دفتر نشر فرهنگ اسلامی - تهران،

چاپ: مکرر.

۲۲- فقیه ایمانی، مهدی، ۱۳۷۵ نقش زبان در سر نوشت انسان، قم، اسماعیلیان و مولف،

۲۳- قائمی، علی، ۱۳۵۴ تشکیل خانواده در اسلام، تهران،

۲۴- قضاعی، قاضی، ۱۳۶۱ شهاب الأخبار با ترجمه، تهران، مرکز انتشارات علمی و فرهنگی.

۲۵- کرری، الیزابت، ۱۳۸۸ تربیت کودک، ترجمه ن.پارسا، چاپ پنجم.

۲۶- کراجکی، ابو الفتح، ۱۴۱۰ کنز الفوائد، قم، دارالذخائر، تعداد جلد: ۲

۲۷- گنیوت ، هیم . ۱۳۷۰ نفوذ در دنیای کودک ، ترجمه شهلا انسانی، انتشارات آرمان ، چاپ سوم

۲۸- گیلانی، عبد الرزاق ، ۱۳۷۷ مصباح الشریعہ-ترجمه عبد الرزاق گیلانی، ۱جلد، پیام حق - تهران،

چاپ: اولش

۲۹- محدث عاملی، ۱۴۰۹ تفصیل وسائل الشیعه إلى تحصیل مسائل الشریعه، قم ، آل البيت، تعداد

جلد: ۳

۳۰ - شیخ مفید، ۱۴۱۳أمالی المفید، ۱جلد، کنگره شیخ مفید - قم، چاپ: اول،

۳۱- موسوی همدانی، ابو الحسن، بحار الانوار- ترجمه جلد ۶۷ و ۶۸، تهران، کتابخانه مسجد ولی

عصر، بی تا

۳۲- واعظ، تاج لنگرودی ، محمد مهدی ، ۱۳۷۶اخلاق زن و شوهر ، تهران ،دفتر نشر ممتاز